

1

נפקתא מארעא
דתדבר ית יומא
דמצרים קר יונ
יתחיו קר המר
שבקעא ימין וקא
די תבוס ברמשא
לצפרא: ה לית קן
פסקא בחדא מי

ותחוק מלרים על
תזכר. על ידי ו
לחק: (ד) ולא
בערב ביום הו
בפסח דורות, לכ
ויום ראשון האמו
למר (במות י"ב ע"ה)
מצחוכס, ולפי ש
והתחיל לדבר בחג
החל עליו מלות
הולך לפרש בחגו
ילין מן הכשר אש
שלמים הנשחטים
נאכלין אלא ליוג
הראשון. דבר אחר
עליו שנאכלת לצי
עוב הראשון הכר
בשר חגיגה אשר
שינו נשחטות. ע"ה ט"ה

לפסח דורות, וצ"ו
מיירי בחלב דכחיב
ללמד על כל הקטר
נריך האי קרא לבשר
אשר תוצת ביום הרל
שא"כ מיותר הוא כ
מקושר הוא לחיבת
שהוא מערב יו"ע, ו
מקושר לחיבת בערב
שבכל זה היינו אומר
הוא לפרס המקרא,
לזה הביא דרשת חז"ל

אונקלוס

דברים מז מז ראה קצו

במאי: א מר ית ירקא דאביבא
ותעבר פסקא קדם יי אלקה ארי
בירקא דאביבא אפקה יי אלקה
ממצרים ועבר קר נסין בלתיא:
ב ותבוס פסקא קדם יי אלקה מן
בני ענא ונקסת קודשיא מן תורי
באתרא די יתרי יי קאשראה
שכנתה תקון: ג קא תיכול עזודי
חמיע שבקעא ימין תיכול עזודי
פטור קחם עני ארי בבחילו

במים: פ מז « שמור את-החדש
האביב ועשית פסח ליהוה אלהיך
כי בחדש האביב הוציאך יהוה
אלהיך ממצרים לילה: = וזבחת פסח
ליהוה אלהיך צאן ובקר במקום
אשר יבחר יהוה לשבן שמו שם:
ד: לאתאכל עליו חמין שבעת ימים
תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזון

רש"י

לקט בדור

וכולו היתר הצא מכלל היסור הוא שכרי קדוש
וגשעט צחוק בלא פדיון ונאכל יכול (יהא) חף הדם
מוותר תלמוד לומר רק את דמו לא תאכל: (ח) שומר
את חדש האביב. מקודם צואו שומר שיבא רחוי
לחביב" (להקריב צו את מנחת העומר ואם לאו עבר
את השנה (ספרי - סנה"א): ממצרים לילה. והלא
ביום ילאו שנאמר (במד"ב י"ג) ממחרת הפסח ילאו
צני ישראל וגוי, אלא לפי שבליה נתן להם פרעה
רשות ללחמ"ה שנאמר (במות י"ב ע"ה) ויקרא למשה
ולאהרן לילה וגוי (ספרי - בנדרות ע"ה): (ב) וזבחת פסח
לד' אלהיך צאן. שנאמר (במות י"ב ע"ה) מן הכבשים
ומן העזים תקחו (ספרי): ובקר. תזבח" לחגיגה
(ספרי - אונק) שאם נמנו על הפסח הצורה מרובה
מזבחים עמו חגיגה כדי שיבא נאכל על השוצע
(פסחים ע"ה), ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק
זה: (ג) לחם עני. לחם שמזכיר את העוני"ה שנחטעו
במלרים (ספרי): כי בחפזון יצאת. ולא הספיק בלוק
לכתמיק, חב יביח לך לזכרון, וחפזון (זה) לא שלך
היה אלא של מלרים" שכן הוא אומר (במות י"ב ע"ה)
שינו נשחטות. י צאן ובקר ודלא כבד אמר מן הכבשים וני אלא צאן ובקר לשלמו
חגיגת שנים נמנו וכו'.

אחרת: א) פ"ה הלא לוימך להקריב מנחה מן החבואה
החדשה בט"ו בניסן א"כ אזור ושומר שפסחה החבואה
מנוסלת ואביב בחדש ניסן, ובחדש הזה שהוא חדש האביב
ועשית פסח, והיאך אפשר לשומר זאת, שזריך לפעמים
לעשות י"ג חדשים בשנה כדי להשלים החסרון, לפי שי"ב
חדשים אינם שנה שלימה לפי הליכת החמה אשר צו תלוי
האביב: ב) כלומר ילאו מרשות מלרים, כי זה המכוון
ביציאת מלרים וכן פירשו רש"ע ז"ל, ולשון הספרי שגאלו
בלילה: ג) צאן הוא שם כולל על בהמה דקה, כבש ועו
פרעים, אבל בקר בהמה גסה פסול לקרבן פסח: ד) פ"ה
הגם שחיבת וזבחת מושך אחר עמו, אעפ"כ מחולקים הם,
צאן תזבח לפסח ובקר תזבח לחגיגה (רא"ש), וא"ת הלא
משמעות הכתוב אינו כן ולמה אמרה התורה צדך זה
שמשמעותה הגם הבקר יהיה לפסח, לזה אמר שזוכך פסח
הוא כדי שיביא שבע אחר אכילת הפסח (ג"א), ועוד למדו
רבותינו דברים הרבה מפסוק זה וכוננת הכתוב על כולהו
לזה אמרה בלשון זה: ה) פ"ה אינו מלשון עני שאינו לחם
עני שנעשה מסלת נקיה ועולה על שלתן מלכים, אלא מלשון
עיני וזערה, שפיסה זו נעשה שאפו אותה בחפזון קודם
שחטלה ותחמך כרחוי, ומרומנו על הגאולה כדלקמן שאין
גאולה אלא דוקא אחר עינו וזערה ושעבוד, ופשוט הוא זאת,
נריך זכר שהלא כן הוא בפועל, אבל אם נזכיר העוני ואעפ"כ אנו
במירום הרי הוא זכר לגאולה (בד"א): ו) זה טעם שני
ממה שאמרנו בלות הקודם, והוא טעם על היסור אכילת חמך,
ואין הפ"ה שלא היה להם שהות להחמיק עיפחס, וכדמפרש
והולך שאין החפזון של ישראל, שהלא לא ילאו עד אמצע היום
והיה להם שהות די והותר לאפות ולהזמין זדה (ולא עשו זדה
שמשה לא לזה להם והאמינו וצטחו) גם ידעו מקודם שעתידים
לנאח, וילאו בקומה וקופה ולא בחפזון ולא כנגד הצורה,
אלא הוא כעין משל, כי האופה עיפתו מזה קודם שחמך הרי
הוא עושה בחפזון, ואסרה התורה לאכול העיסה הנעשה
במחון שבה יהיה זכרון על חסדי השי"ת שעשה יציאתנו
בחפזון של מלרים (בד"א): ז) הקושיא ידועה, הלא נטעו
מקודם על

ז"ל ה' כדוד וזונך שג"ה - (כ)
(מיין בצב"ה יבואו מלצ"ה גק יט"ה)

יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־
 יוֹם יְצֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי
 חַיֶּיךָ: ־ וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שְׂאֵר בְּכָל־
 גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא יִלִּין מִן־הַבֶּשֶׂר
 אֲשֶׁר תֹּזְבַח בְּעֶרְבַּ בַּיּוֹם הַרְאִישׁוֹן
 לְבַקֵּר: ־ לֹא תֹכַל לִזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח

נפקתא מארעא דמצרים בדי
 דתדבר ית יומא מפקד מארעא
 דמצרים כל יומי חייך: ד וקא
 יתחזי קך חמר בקל תחוקד
 שבקעא יומין וקא יבית מן בקרא
 די תבוס ברמשא ביומא קדמא
 קצפרא: ה לית קך רשו קמכס ית
 פקא בקרא מקרויה דו אקד

רש"י

לקט בהיר

והחוק מלרים על העם וגו' (ספרי - בריית טו): למען
 תזכר. על ידי אכילת הפסח והמלה"ח את יום
 לאתך: (ד) ולא ילין מן הבשר אשר תזבח
 בערב ביום הראשון לבקר. אזכרה למוות
 בפסח דורותי, לפי שלא נאמר הלא בפסח* מלרים,
 ויום ראשון האמור כאן הוא י"ד בניסן" כמה דאת
 אמר (במח"ב ע"ג) אך ביום הראשון תשביתו שאור
 מצחיכם, ולפי שנשתלק הכתוב מענינו של פסח"י
 והתחיל לדבר בחקות שבעת ימים כגון שבעת ימים
 תאכל עליו מצות ולא יראה לך שאור בכל גבולך
 הולך לפרש באיזו זביחה הוא מהכיר, שאם כתב ולא
 ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר הייתי אומר
 שלמים הנשחטים כל שבעה כולן צבל תותירו ואין
 נאכלין הלא ליום ולילה לכך כתב בערב ביום
 הראשון. דבר אחר בהגיגה י"ד הכתוב מדבר"י ולמד
 עליה שנאכלת לבי ימים והראשון האמור כאן ביום
 טוב הראשון הכתוב מדבר, וכן משמעו של מקרא
 צבר הגיגה אשר תזבח בערב לא ילין ביום טוב

שינוי נוסחאות * שם נספר אזהרה בפסח מצרים.

אכילת מצה ואיסור חמץ (יום אחד) בעודם במצרים קודם
 ששייך טעם זה, ועיין בדברינו לעיל בלוח ה' שנתיישב
 קושיא זו קלת, אבל האוהמה"ק הוסיף להקשות שנלשו
 בקרבן פסח קודם שפסח הקב"ה, והוא ז"ל מירך שצויות
 מצות קרבן פסח יפסח הקב"ה, ובזכות מצות מצה ימחר
 וכו', עיין שם צפ"ב שהאר"ך בדברים ערבים, והרמב"ן
 ז"ל כתב לחרך גלוי היה לפניו שילאו בחפזון כו' וזהו
 אותם על שם העמיד, ועיין עוד במפרשים ז"ל תירושים
 שונים: (ח) ר"ל למען תזכור לא שייך על דמוך ליה לא
 תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות שהלא אין
 חיוב באכילת מצה כל שבעה ובלבד שלא יאכל חמץ, ועל
 מניעת אכילת חמץ לא שייך לומר למען תזכור, הגם שאנו
 נמנעים מאכילת חמץ וכו' לניחא מצרים אבל הזכירה לא
 שייך רק בעשייה לא בשליה, אלא מוסב למען תזכור על
 עשיית הפסח המוזכר בפסוק הקודם ועל אכילת מצה ליל
 ראשון (ג"א: ט) פי' קרבן פסח אינו כשאר שלמים
 ואינו נאכלים רק ליום ולילה, וכבר אמר הכתוב צפ"ב בא
 (י"ב י) ולא תותירו ממנו עד בקר, וזו בפסח מלרים
 שנאכלת בחפזון ולמחרת היו מוכנים ללחם ואין למדין ממנו
 לפסח דורות, וצפ"ב משפטים (כ"ג י"ח) מיירי בחלב ולא בצמר הנאכל דכתיב ולא ילין "חלב" חגי עד בקר, וכן צפ"ב תשא
 מיירי בחלב דכתיב (ל"ד כ"ה) ולא ילין לבקר "זבח" חג הפסח ואין הבשר זבח רק החלב הנשרף, ונריך על חלב ב' פסוקים
 ללמד על כל הקטר חלבים כדאיחא בפסחים ע"א. ורש"י מביאו שם (וכן מפסח שני אין ללמוד פסח ראשון - מ"ל) לזה
 נריך האי קרא לבשר פסח דורות (רא"ם): (י) ר"ל הכתוב מסורס הוא, ובישר היה צריך להיות ולא ילין לבקר מן הבשר
 אשר תזבח ביום הראשון בערב, שאין ביום הראשון ממוזר ומקושר לחיבת לבקר לומר שלא ישר עד בקר של יו"ט ראשון,
 שא"כ מיותר הוא פשוט שכן פירושו של בקר קרבן פסח שנשחט בי"ד בערב (בין הערבים) לא ילין עד בקר, הלא ודאי
 מקושר הוא לחיבת בערב, באיזו ערב מיירי, בערב של יום י"ד הנקרא יום ראשון, כדכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור
 שהוא מערב יו"ט, ופי' יום הראשון יום המוקדם לפני שבעה כדפי' שם רש"י: (יא) רבינו מקשה על עצמו, הלא גם אם
 מקושר לחיבת בערב מיותר הוא שהלא בקרבן פסח הכתוב משמע וידענו שנשחט ביום הראשון שהוא יום י"ד, לזה מירך
 שבלא זה היינו אומרים דלאו בפסח משמע, וזה פשוטו של מקרא (וכנראה שהוא דעת עצמו ז"ל) ולא די זאת לרבינו שדוחק
 הוא לסרס המקרא, ועוד מדאמר בפסוק הסמוך לא תוכל לזכות את "הפסח" משמע שעד עתה לא היה המדובר מפסח,
 לזה הביא דרשת חז"ל בדבר אחר (מ"ל): (יב) פי' קרבן שלמים (הנקראת חגיגה) הבאה עם הפסח, שלא תאמר שנאכלת

2

← אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: פֶּה זָכוֹר דִּימִי בְּשֵׁמָה לְשִׁקְרָא: ה

לקט בהיר

רש"י

(רא"ם): (כד) הגם שינסם אמרים הרבה בעשרת הדברות בפרט ובמשנה תורה בכלל שנאמרו בשינוי ובהוספה, ולא נחשורו חו"ל לומר שנאמרו בדיבור אחד, לפי שכל הדברים ההם אין בהם סתירה לראשונות, וא"כ פשוט הוא שגם זאת נאמר שם ובה מרע"ה להשלים החסרון שנאמר ולא נכתב, משא"כ זכור ושומר שהם סתירה זה לזה, כי זכור הוא מצות עשה שזה לנו תורה הק' לעשות וזכירה ליום השבת וזכירה זאת לקדשו, ושומר הוא לא תעשה שמור מלעשות דברים שבהם אהה מחלל את השבת, ואם לא תעשה דברים הללו בזה אהה מקדשו, לזה אי אפשר להניח הכתוב כפשוטו שנאמר שניהם והוסיף שם מה שחיסר כאן

ולבצל) על של עץ חנן חנן: (ח) זכור. זכור ושומר בדיבור אחד נאמר (בשמות כ"ג), וכן (לילית) מחלליה מות ויומת, וציוס השבת שני כצבים (במד' כ"ח כ"ג), וכן (דברי כ"ב ח"ה) לא תלצב שבעטם גדילים תעשה לך, וכן (ויק' י"ח כ"ג) ערות אשת אחיך, יצמה יצא עליה (דברי כ"ב ח"ה), הוא שנאמר (דברי כ"ב י"ג) אחת דבר אלהים שחיס ז' שמעתי* (מכילת): זכור. לשון פעול הוא (דברי כ"ב ח"ה) אכול שחב הלוך וצלה (מכילת): וכן פתרונו חנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם חזמן לך חפץ יפכה תהא וחמיו לשבת (מכילת): טיטו נוסחאת - טעמו

ונאמר זכור שמור את יום השבת לקדשו, שחיבת לקדשו אי אהה יכול לקשרו לשתיים כאחת על פי פשוטו כנ"ל, שאם אהה מקשרו לזכור יהיה פירושו לקדשו במעשה, ואם אהה מקשרו לשומר פירושו לקדשו בהעדר המעשה, לזה בהכרח לדרשה (רמב"ן), ובמכילתא מסיים זכור מלפניו ושומר מלאחריו שמוסיפין מחול על הקודש, לפי"ז נוכל לומר שזהו הסתירה, שאם התחלת יום השביעי הוא קודם הלילה היה לריך להיות כן גם יום הראשון שיחמיל קודם הלילה, לזה נאמרו בדיבור אחד כמו שאר הסתירות שהביא רש"י לומר אוחו פה שנאמר זאת אמר גם האחרת הגם שהם סותרות (מ"ל), וביתר ביאור, כי שם מקור האמת חתמו אמת, ואם כבר אמר שיום החדש נכנס קודם הלילה היאך יאמר אח"כ שנכנס אחר התחלת הלילה, משא"כ אם נאמרו כאחד, גם לפי דברי המכילתא זו נוכל לומר שבי' הלשונות סותרות, זכור פירושו דוקא שלא בשעת מעשה, ושומר פירושו דוקא ציוס השבת עצמו כלומר אל מניחני ואל תעזבו אוחו ממש באוחו רגע שכלה היום אלא שמור אוחו אלנך עוד מעט: (כה) לפי הענין שבא הכתוב לזוה הזכירה היל"ל זכור שזהו לשון נווי, אבל אז היה משמע זכירה אהה כלומר אל תשכח את השבת בציאתו וחללנו בהיסח הדעת, אלא זכור אוחו כדי לקדשו בציאתו, אבל מאומרו זכור שהוא רק חזי מאמר שפירושו כמו לזכור ולריך להוסיף עליו חזי דעך ורנוך ומתשבתך לזכור, כלומר לא רק בשעת מעשה זכור, וזה שפי' רש"י אלל לזכור את המדונים (במד' כ"ב י"ז) לשון הווה, וכן לעיל (י"ח כ"ב) והקל מעליך, ר"ל שאינו פועל עבר או עתיד, אלא כל אלו הלשונות הם שם דבר שהפעולה בכלל נקראת כן, וא"כ הוא הווה, וכן אכול שחב הלוך צנה (רא"ם): (כו) הכל מודים שיעקר הכתוב לקידוש היום בא, שגריך לקדשו בדיבור בנניסתו, וכמו שאמרו רז"ל בערבי פקחים, והוא מצות עשה דאורייתא, ואין בזה שום פלוגתא, שיעקר תורתנו הק' למצוות ולהלכות ניתנה, אבל רבינו פעבודו ליישב ולפרש

אור החיים

מעבדיו ולא כן הוא. ובכלל הזהרה זו שלא יראה על עצמו שהוא לדיק יותר ממה שהוא: **ח. זכור** את יום השבת וגו' (ל"ג) פירוש שיזכרכו מיום ראשון, ולזה הקדים המאוחר כי מן הראוי היה להקדים לומר ששת ימים וגו' ואחר כך יאמר זכור, אלא נחכוון לומר שהזכירה תהיה

אור בהיר

אפשר שראשי חינוח בני האדם. רל"ז) מה זה זכירה זו יותר מנשאר מצות, ולא אמר זכור את הוריק לבד, היה לו לומר קדש את יום השבת, וגם חיבת לקדשו, ולא אמר למה זו. רל"ח) ופירושו לקדשו להבדילו, שאם לא כן מה יום מיוחד, ובמה יוכר. רל"ט) לפי שאין בו עסק חול, ואם לא יזמין מה יבא.

דביר ית יוק
לקדשותה: ש שתא
ותעבד קר עבדו

(ט) ועשית כל מל
בעיניך כאילו כל מלא

שאר דברים שאמרו חז"ל
בחיבת "לקדשו" נכללו כ
שראו ונכון ומייב לומר ו
ציוס לא היה מניחו לשבו
מימדו ומניחו לשבת, ופש

חייב ציוס בא יום ש
ה' ואמר רבון העולם
מתחיל וכו' ויאלול אדכ
מתחיל לשורר מזמור;
זכור פירוש שיזכור את
תקיים אדם ויולא ר
דבר המעמיד לכל איש
שנעשה לו גם ציוס ה'
וחשוב צעיוני תמיד מ
בחינה זו שהשבת על
זכור להיות הדבר רח
עוד ירצה על זה הדרך
הזכיר שמו של שבת
מזכיר שמו של שבת צי
זה הוא שיעור הכתוב
שבת, וטעם לקדשו כי
שבת כמאמר רש"י (זו)
הכתוב מה יום מימים'
ששת ימים וגו' הא למד
ימי צראש
ט. ששת ימים הע

רמ"ו) לא רק שציוס השבת
שבת. רמ"ג) בעבור שקי
מקדשו. רמ"ד) פירוש ש

אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: וַיּוֹמַר

דְּבִיר יֵת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא
לְקַדְּשׁוּתָהּ: שְׁתָּא יוֹמִין תַּפְּלִח
וְתַעֲבֹד כָּל עֲבָדְתֶךָ: וַיּוֹמַר

לקט בהיר

רש"י

(ט) ועשית כל מלאכתך. י"ג כשחבה שבת יהא
צטייניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שנה הרהרה אחר
שאר דברים שאמרו חז"ל במכילתא ובשאר מדרשים, כגון שצריך למנוח הימים לשם שבת, א' בשבת, ב' בשבת, וכו', גם
בחיבת "לקדשו" נכללו כל הדברים, גם אין קושיה שזו סגרת שמאי הזקן והלל מדה אחרת היחה לו, כי מודה הלל לשמאי
שראוי ונכון וחיוב לומר ולעשות כן, אלא מחמת רוב אמונתו ובטחונו בקונו לא עשה כן, שאם היה צריך לו לאותו דבר לבו
ביום לא היה מניחו לשבת כי בטח שלא יחסר לו שום דבר על שבת, אבל כשנדמין לו חפץ שלא היה צריך לו, ודאי שהיה
מיחדו ומניחו לשבת, ופשוט הוא: (כז) וכי אפשר לו לאדם לעשות מלאכתו בששת ימים (מכילתא), פ"ו אין יחזק לזנות דבר

אור החיים

חייב צדינו בא יום שבת ונעשה סניגור לאדם לפני
ה' ואמר רבון העולם לא נהרג אדם מעולם וכי אני
מתחיל וכו' ויגזול אדם וכשראה אדם כחה של שבת
התחיל לשורר מזמור שיר ליום השבת, לזה אמר ה'
זכור פירוש שיזכור את יום השבת אשר באמלעותו
נחקיים אדם ויואלו חללו ורחויו להחשיבו כי הוא
דבר המעמיד לכל איש ישראל ויקדשו. והמלא כי מי
שנעשה לו גם ביום אחד יכיה היום הכוא מכובד
וחשוב צטיינו חמיד מדי שנה בשנה, וזה יוחר על
בחונה זו שהשבת עלמו הוא המלילי"ג, ולזה אמר
זכור להיות הדבר רחוקי"ג מששה ימי בראשית.
עוד ירצה על זה הדרך זכור את יום השבת פירוש
הזכיר שמו של שבת"ג, והעטם לקדשו כי כשחכה
מזכיר שמו של שבת ביום זה כזה אתה מקדשו"ג,
וזכ הוא שיעור הכתוב זכור את יום, ומה יזכור,
שבת, ועטם לקדשו כי שמו של הקדוש צורך הוא
שבת כמאמר רשב"י (זכר ח"צ פ"ה), והח"כ ביאר
הכתוב מה יום מיימים"ג, ואמר ששה ימים וגו' כי
ששת ימים וגו' הא למדת כי על יום שביעי של שבת
ימי בראשית הוא אומר:
ט. ששית ימים העבוד וגו'. צריך לדעת לאיזה

אור בהיר

רמ"ג לא רק שנים השבת יגזול. רמ"א קרוב לששה אלפים שנה. רמ"ב ביום השביעי עלמו יזכור ששה שבת
שבת. רמ"ג בעבור שקראת עליו שמו של הקב"ה, דרך משל בהמה של חולין כמה שקראת עליו שם קדשן כזה אתה
מקדשו. רמ"ד פירוש על איזה יום אמרתי לך שקראת שבת שבת. רמ"ה וכי מלאה יש בו. רמ"ו היה די לומר וביום

הקבלות שבת סימן רע"א

מ"ו. באר הלכה

8

איתנה בזכירה, (ד) ומוציאות את (ה) האנשים (ה) הואיל והזכות מן התורה (ו) כמותם: ג יום ג פסחים ק"ח (ג' י"א)
אין ירו משנה לקנות בין לקדוש ולהכין צרכי (ב) סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ולקדוש
היום, (ו) * מוטב שיקנה בין לקדוש הלילה כמה שיקנה צרכי הסעודה או כמה שיקנה

באר הט"ב

ודע מקדוש ביום טוב הוא דרבנן מכל מקום יש לו כל דין קדוש של שבת.
ואם אין לו אלא כוס אחת של שבת קום. קמן אברום (פ"א): ב (כ) האנשים.
רש"י (מכילתא ל"ח) וכו' (י"ב) פסקו רצין מוציאות את האנשים, (אין דעת
הש"ח (פ"ב) כן. ופשוט דקמן אינו מוציא האשה ואפילו כן שלש עשרה שנה
שקא לא מביא שתי שערות, לכן תפוש האשה לעצמה או האמר מלה כמלה
עמו, עין לשל סימן קצ"ג סוף א"י: ג (א) סעודה. דוקא כשיש לו פת. דאם
אין לו פת מוטב שיקנה פת ויקדוש עליו דלא אין קדוש אלא במקום סעודה.

באר הלכה

קדוש על היין, צריך לדקדק דלענין קדוש על הכוס שהוא דרבנן ספקינו על
חזקה ודבר שכתוב שמי שערות, ולכ"ה דאורחא יוצאה באמירתן. (אחר כך
פסקו מאד על זה וקח מ"ה דרבנן דקדושת לעצמה לא שיה לומר דיוצאת גם כן
בשמיטה, דאם באת לומר דיוצאת בשמיטה דשומע בעונה אם כן ברבקה שבפיק
לשילה, וזמן שם עוד מה שקטב לתרין על החיי דקמן אברום כסימן קצ"ג.
ועל כן נכתבו דרבנן שיהיה היין או הפת לפניו דעל ידי זה מקדושת בעצמה
קדוש גמור. (ועין מה שכתבתי לעיל ד"ה י"ח) כשם שהצרי השוכה (פ"ו ר"ז ס"ק).
נאף שהוא נדחק אחר כך וקח אולי יש לומר בה דאורחא יוצאת רק וזה
הקדוש בלי פתיחה ותחילה וקראוהא יוצאת קוה, דאין חייב בקרב מדאורחא
רק להזכיר את יום השבת, ולכ"ה דרבנן ספקינו יוצאת שתי שערות ויוצאת
בשמיטה, והו דמק לחלק הכרזות לתענין וגם לא מדע לומר קוה, ועל כן
השקטנו אפן הפשוט. (ואולי קצת נזכר לז"ה באפן אחר דתאמר עמו רק פרישה
ובכלו לקרב ומסמך דיוצאת קוה ודי קדוש דאורחא (אחר כך קששוטב
הכרזה יוצאת קוה גם כמות קדוש על הכוס, אף לפי מה שכתבנו לעיל דלענין
מקנה שנה דצריך להזכיר יוצאת מפרום בקדוש, ואם כן מובלו ליכא עדין
יוצאת מצרים, והנה ראיתי בהדושי רבי עקיבא איגר שמתקן דאולי יוצא
הסעודה עשה באמירת שקרא טבא בלבו, ולקלא דמרי תרביסין כתב דרבנן
דכ"ה שבת וקדוש:—

ג * מוטב שיקנה יין וכו' כמה שיקנה צרכי הסעודה. אין בהשנה ברורה
(פ"ה) כמה שכתבנו בשם האחרונים דכל זה דוקא כשיש לו פת.
והנה דאם ורפא חביב לו יותר מין יותר טוב שיקדש ארפתא וקנה צרכי
סעודה שיקם שתי המעות כמה שיקנה לו יין לקדוש יאכל פת לבד, ולא
מכניסה לדעת הבית יוסף דסבר לקמן בסיון רע"ב (ד"ה ועל הפת) דאם רפא
חביב לו יותר מין ויכול לקדש חביד ארפתא וכן פסק בדרף המים (יו"ד על
אחת יין משיון מ"ד) כנראה דהוא יצאה פן וכמו שכתבנו, (אפילו לדעת רבי'א שם
פ"ה) דסובר דאם יש יין בעיר לא יקדש על הפת מודה הק"א, דהא עשמו
דחישת לדעת רבנו ח"ם שם (תוס' פסחים ק"ו ד"ה מרש) אכל לא דסבר דהלכה
כרבנו ח"ם וכדמכותה בדרבי משה הארץ (פ"ו ר"ה וכו' (ד"ה ועל הפת) דהנה
שידוש על היין לא נפיק מניה דהוא אכל הק"א ויתבטל על ידי זה שבת עג
שבת מודה דאין אנו צריכין לתש לדעת רבנו ח"ם ויקדש על הפת. ועוד כתבנו
כמשנה ברורה (פ"ה) בשם הפגן אברום (פ"ה) דקדוש שמרית וצרכי סעודה
דשמרית מוטב שיקנה לקדוש, וסעודה יקום כפת לכד דיקום כוה כבוד שבת
ולקאוה חלא מענת עגן הוא מענת עשה מוקדו קבלה ונדאימא ברבב"ם (פ"ל
ה"א) וכפת חרבה אין מקום מענת עגן ונדאימא בשבת ק"ח עמוד ב' ובמה
מינכר כבוד היום בכך. ואולי דכותנו עם כסא דתדנא, והשאר ליו:—

דמשעות עשה של וכו' נזכר נזכר לקום בזכירת דברים של קדשת
צ"ח קטן ב', אפילו הכי פיון דעקר קדוש הוא מן התורה גם יין שלו קודם לכל. (הסכימו (ה) האחרונים דכל זה דוקא כשיש לו
פת לצד הלילה ולצד היום, אבל כשאין לו פת מוטב שיקנה לו
השבת. ואם יש לו לקדוש לילה ואין לו לקדוש היום ולכבוד היום, אף דמסמך דכבוד היום עדיף מקדוש היום, מכל מקום

שינוי הצינון

(י) קמן אברום (פ"ה) ושאר אחרונים. ועין כרגיל מרבה דאם האשה כבר
הוציאה דחייבה תו לא הו"ו רק מדרבנן יכול הקטן שלא התפלל להוציאה, ואם
התפלל הו"ו הו"ו וזכרו אצל הקטן חלא בלוקתא עין שם. ואולי דעת
החולקת שבת וכו' (ה) להחמיר אף שסבר התפלה והקטן לא התפלל, דמי יודע אם
האשה יצאה בחפזה ודי קדוש: (ס) לאו דוקא, אלא כל שיש רובו שער
קצת וחסין משש (פ"ו ל' ס"ב פ"ה): (י) עין באור הלכה ד"ה וכו' (ה) דהו"ו
לפך פסקא וכו' שכתבתי בבאור הלכה (פ"ו עין שם): (ס) ודלא כרש"ל (מכילתא
ד"ה וכו' (ה) שכתבתי כוה: (ט) עין בסרי מרבים כפתיחה (פסחה חללה ח"ה את

מאמתי פרק ראשון ברכות

9

ס' א' ו' ס' א' ס' א'
מנהל-המשרד
למנהל-המשרד
למנהל-המשרד

רב נסים גאון

כרע בחודל-המלך (י' י' מ' מ')
כרע בחודל-המלך (י' י' מ' מ')

והפנתא פ' ט' ס' מ' ד' ה' ו'
והפנתא פ' ט' ס' מ' ד' ה' ו'

הדרון ערך מאמתי

ואלו ארומ ורומים לא קאמד
ואלו ארומ ורומים לא קאמד

לין השם

תורו ד' ס' מ' ו'
תורו ד' ס' מ' ו'

כחידא. שנו בד לרם וכוונתו למי מטה בנה למה: וקוף כחידאי.
כחידא. שנו בד לרם וכוונתו למי מטה בנה למה: וקוף כחידאי.

רב ששת 'מי כרע כרע כחודאי בי קא וקף
רב ששת 'מי כרע כרע כחודאי בי קא וקף

מירון ע' מ' ו' ו' ו' ו'
מירון ע' מ' ו' ו' ו' ו'

מירון ע' מ' ו' ו' ו' ו'
מירון ע' מ' ו' ו' ו' ו'

מירון ע' מ' ו' ו' ו' ו'
מירון ע' מ' ו' ו' ו' ו'

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

החברות הנ"ל
החברות הנ"ל

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

מ"ס א' ו' ס' א'
מ"ס א' ו' ס' א'

ספר

ציון לנפש חיה
צל"ח השלם

החדש

על הש"ס

מאת

רבינו הגדול גאון ישראל וקדושו
רבי יחזקאל סג"ל הלוי לנדא זצ"ל
רבה של פראג

מהדורה חדשה שסודרה באותיות מאירות עינים ובפתיחת ראשי תיבות וקטוע ופיסוק
ובהגהה מדוייקת עפ"י כתבייד ודפוסים ראשונים
ובהוספת רבבות מראי מקומות והערות מגדולי הדורות
ובהוספת כמאתיים קטעים חדשים מכ"י
והשלמות משו"ת נודע ביהודה בכל מקום שדן בדבריו בצל"ח

כרך א

ברכות * שבת * עירובין

מכון ירושלים • מפעל נודע ביהודה השלם
מכון לב שמח • הוצאת ח. וגשל
ירושלים • תשנ"ה

12

הביאום רבינו יונה [ו' ע"א מדפי הרי"ף] שס"ל דהך והלכתא כרבה היינו רק לענין לכתחלה אבל בדיעבד יצא. ואמנם דברי הרא"ש קשיין, דהרי איהו מסיק דהך והלכתא כרבה היינו אפי' לענין דיעבד דרבה כרב ס"ל.

וגירסת הרי"ף [ו' ע"ב] היא, ור' אלעזר אומר אפי' עשרת וכו' אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא.

ולפי גירסא זו עדיין לא ידענו אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אם יצא, דבאמרו האל המשפט לא חיסר רק תואר מלך, והרי הביא ראייה מפסוק ויגבה וכו' שאפי' בעשיית

אין קפידא בתואר מלך, וא"כ הוא הדין בהאל המשפט, ואמנם עכ"פ מורה שהוא עצמו הוא המשפט - עיין בכסף

משנה [הלכות חפלה פ"ב ה"ח] ובכית יוסף [סימן תקפ"ב] מה שכתב בשם הר"ר מנחם - משא"כ מלך אוהב צדקה

ומשפט שאינו מורה רק שאוהב מי שעושה צדקה ומשפט, ובא רב יוסף לחדש שגם מלך אוהב צדקה ומשפט שפיר

דמי, ובזה אין אנו צריכין להרבות בפלוגתא, ועדיף לן למימר דרבה ורב קיימי בחד שיטה, ור' אלעזר ורב יוסף

קיימי בחד שיטה, ומה שסתם זה גילה זה, ר' אלעזר גילה דמלך אוהב צדקה ומשפט שפיר דמי, ורב יוסף גילה דהאל

המשפט שפיר דמי, לפי שכל אחד יש לו איהו עליו, דמלך אוהב יש בו זכרון מלכות, והאל המשפט יש בו תואר המשפט, ופלוגתייהו היא מחלוקת שלם, דלרב ורבה אפי' דיעבד לא יצא, ולר' אלעזר ורב יוסף אפי' לכתחלה שפיר

דמי, ושפיר מסיק להלכה דאפי' דיעבד לא יצא.

ד שם מזכירין וכו'. הרי"ף והרא"ש לא הביאו משנה זו

ולא כל הנאמר אח"כ בגמרא, ודבר זה יתבאר לקמן בדברינו בסוגית הגמרא [י"ג ע"א ד"ה ולפ"מ"ש לעיל], וכן

דעת הרמב"ם בחיבורו, ואמנם דבריו כפי המשנה שדרכו בכל מקום שיש מחלוקת במשנה להכריע במקומו הלכה

כדברי מי, וכאן כפי משנתנו לא הזכיר שום הכרעה להלכה, ולכן נלע"ד לשום לב אם יש כלל פלוגתא לדינא

בין התנאים בזה, והנה לפי פירושו של הברטנורא דהאי ולא זכיתי דקאמר ר' אלעזר בן עזריה הוא לשון ניצוח, שלא היה יכול לנצח את החכמים עד שדרשה בן זומא, א"כ מכלל

דפליגי חכמים וס"ל שאין מזכירין יציאת מצרים בלילות. אבל רבינו הגדול כפי המשנה פירשו לשון זכות, שלא זכה

לדעת הרמז שנרמז בכתוב חיוב זכרון זה בלילות, וא"כ איכא למימר שבגוף הדין אין בו שום פלוגתא, ורישא דמשנתנו

מזכירין יציאת מצרים בלילות הוא מאמר מוחלט ואין בו פלוגתא, אלא שר' אלעזר בן עזריה רצה לעמוד על הדבר זה

מאיזה מקרא למדוהו ולא זכה לזה עד שדרשה בן זומא מקרא דכל ימי חיך, ועל זה נחלקו חכמים שמוה אין ראייה, אבל

אעפ"כ הדין דין אמת. ולכן לא הוצרך רבינו הגדול בפירוש המשניות להכריע שום הלכה. ובפירוש האי קרא כל ימי חיך וגו', אם כדברי בן זומא או כדברי חכמים, אין לזה

עסק להכריע בפירוש המשנה, כי הוא הלכתא למשיחא אם יזכירו לימות המשיח יציאת מצרים או לא. ובדברינו בגמ' יתבאר אם הלכה בזה כדברי בן זומא או כרבנן. ועכ"פ בגוף

חיוב זכירת יציאת מצרים בלילות לפי פירושי הג"ל אין בזה מחלוקת, ולכן פסק רבינו בחיבורו פ"א מק"ש הלכה ג' שקורין פרשת יציאת בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת

מצרים ומצוה להזכיר יציאת מצרים כיום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, עכ"ל רבינו. ואמנם אע"פ שהביא קרא הזה, לדעתי אין בזה הכרע

תוס' ד"ה להגיד בבוקר חסדך וכו', א"נ על דרך המדרש חדשים לבקרים וכו' שאדם מאמין וכו'. נראה לפי עניות דעתי שהך א"נ יהיה טעמא גם על של שחרית, להגיד חסדו בבוקר, לפי שזה המדרש מרומז בוכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קיימת, שעל ידי שאמונתו קיימת לעד, מקיים אמונתו להחזיר נשמתו בלי יגיעה, וכל זה ע"י שכסאו נכון, וכתיב והוכן כסאו [ישעיה ט"ז, ה'], נמצא שכסאו נכון הוא מתנהג בחסד ומקיים אמונתו.

ע"ב ורבי אלעזר אמר אפילו אמר האל הקדוש יצא שנאמר ויגבה וגו'. כן הוא הגירסא לפנינו, ולפ"ז

לא איירי ר' אלעזר מחתימת המלך המשפט כלל, וכן משמע מהראיה שהביא מדכתיב ויגבה י"ו צבאות במשפט וכו', שלא קאי רק על ברכת אתה קדוש. ואמנם ברא"ש [סימן ט"ז]

הגירסא בדברי ר' אלעזר אם אמר האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט יצא. ולפ"ז צריך להביא ראיתו שהביא מקרא מויגבה, שהרי מזה אין ראייה רק לברכת אתה קדוש. וצ"ל

שכן פירושו, שהרי עכ"פ מודה ר' אלעזר שלכתחלה צריך לחתום בעשרת ימי תשובה המלך הקדוש, שהרי לא קאמר

שאומר האל הקדוש, רק אמר שאם אמר כן יצא, וא"כ מודה הוא שאנשי כנסת הגדולה סדרו לנו נוסח התפלה הם תיקנו לנו לשנות בעשרת ימי תשובה מנוסחת כל השנה, ואמנם לא

תאמר שכשם שבכל נוסחת חתימת הברכות קי"ל שהמשנה ממטבע שטבעו אנשי כנסת הגדולה לא יצא ידי חובתו, שגם בזה שחידשו בעשרת ימי תשובה הוא כן שתיקנו שאפילו

בדיעבד לא יצא. לכן הביא ראייה מויגבה וכו' ואם אמר האל הקדוש יצא, עכ"פ בדיעבד, א"כ חזינו שאנשי כנסת הגדולה לא תיקנו שינוי זה בעשיית לעיכוב, וממילא גם בהמלך המשפט לא תיקנו לעכב רק לכתחלה.

שם מאי הוה עלה אמר רב יוסף וכו'. לפי מה שפירשתי לעיל גירסת הרא"ש, קשה למה הביא

בדברי רב יוסף ורבה כל האריכות הזה, ולא ה"ל רק למימר רב יוסף אמר יצא רבה אמר לא יצא. בשלמא לגירסא שלפנינו דלא הזכיר בדברי ר' אלעזר מברכת השיבה כלל, וא"כ אי הוה אמר רב יוסף אמר יצא הוה אמינא דג"כ קאי

רק אברכת האל הקדוש, ומטעמיה דר' אלעזר דכתיב ויגבה וגו', אבל בברכת השיבה אם מסיים מלך אוהב צדקה ומשפט לא יצא, דאזכיר משמע שאוהב מי שאוהב משפט וצדקה אבל לא שהוא עצמו עושה משפט, כמבואר בדברי הפוסקים דס"ל דגם אם אמר מלך אוהב וכו' צריך לחזור, וא"כ אפשר דגם ר' אלעזר ס"ל כן. ולכן הוצרך רב יוסף

לפרש דבריו האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט, דגם בברכת השיבה אין צריך לחזור. אבל לגירסת הרא"ש דגם פלוגתא דר' אלעזר על רב הוא בתרומיהו, קשה כנ"ל. וצ"ל

דרב יוסף דאמר האל הקדוש ומלך אוהב וכו', אפילו לכתחלה קאמר, ופליג אדרב ועל ר' אלעזר. ולפ"ז נוכל

לומר דרבה דקאמר המלך הקדוש והמלך המשפט, היינו לכתחלה אבל בדיעבד לא איתברר לן דעת רבה. ולפ"ז קשה לבסוף דמסיק הלכתא כרבה, טפי הוה ליה לבעל הש"ס לסיים והלכתא כרב, ואז הוה ידעינן דאפי' בדיעבד אינו יצא, דרב ודאי אפי' בדיעבד אינו יוצא ס"ל, דאל"כ במאי פליג עלה דר' אלעזר, משא"כ עתה דפסק הלכתא כרבה, יש לפרשו דהיינו לכתחלה. אלא ודאי דבאמת לא הכריע הש"ס רק לענין לכתחלה. ואולי היינו טעמייהו של רבני צרפת

שסובר כבן זומא דדרשינן ימי חיך הימים וכל לרבות הלילות, אבל הביא קרא זה להביא ראיה שמצוה להזכיר יציאת מצרים, בדבר זה לא נחלקו חכמים וכן זומא דעיקר מצוה יציאת מצרים מהך קרא ילפינן.

ואמנם מה דתמיה לי טובא הוא, דעכ"פ לכולי עלמא מצוה לזכור יציאת מצרים בכל יום, למר ביום ולמר בין ביום ובין בלילה, וזהו מלבד סיפור יציאת מצרים בליל פסח שזה נפקא לן מוהגדת לבנך ביום ההוא, ואין זה מצוה בכל יום רק בליל פסח בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, וזה נפקא לן מלמען תזכור וגו' כל ימי חיך ונהג בכל יום. ולפי"ז קשה לי בדברי הרמב"ם שכתב בתחלת הלכות ק"ש שהיא מצוה אחת, ובהלכה ג' כתב וקריאת שלש פרשיות הללו היא הנקראת ק"ש, וא"כ יש כאן שתי מצוות מצוה קריאת פרשת שמע והיה אם שמוע דכתיב בשכבך ובקומך ומצוות זכירת יציאת מצרים, וכן כמנין המצוות של רבינו מנה מצוה קנ"ז מצוה לספר ביציאת מצרים בליל של פסח שנאמר והגדת לבנך וגו', ומצוות זכירת יציאת מצרים בכל יום שהיא מצוות למען תזכור לא מנה כלל, וכעת לא ידעתי טעם לזה, ולא ראיתי למפרשי דבריו שנתעוררו בזה, וגם הסמ"ג והרמב"ן לא הזכירו מצוה זו.

ונתתי לבי לדבר זה והדרנא בי ויפה כיוונו שלא מנו מצוה זו במנין המצוות, כיון שלא נאמרה מצוה זו בלשון צווי, דאם היה כתיב זכור את יום צאתך וגו' היתה נחשבת מצוה לעצמה, אבל כיון דכתיב למען תזכור וגו' אדלעיל קאי, ונתנית טעם הוא למה דכתיב לעיל מיניה מצוה אכילת פסח ואכילת מצה, ונתן טעם שע"י זה תזכור את יום צאתך וגו', וכן פירש"י שם בחומש [דברים ט"ז, ג'] למען תזכור ע"י אכילת הפסח והמצה יום צאתך, עכ"ל רש"י. ואף שבממילא אנו למדים שזכירת יציאת מצרים כל ימי חיך היא מצוה, וכן הוא לשון הרמב"ם בפ"א מק"ש הלכה ג' ומצוה להזכיר יציאת מצרים וכו', מ"מ אינו נכנס בכלל מנין רמ"ח מצוות, וזה דומה למה שהשריש הרמב"ם בשרשיו שורש חמישי, ואם כי יש לדחות שאינו דומה ממש, מכל מקום הענין מצד עצמו נכון הוא.

דף י"ג ע"א וכן הוא אומר אל תזכרו ראשונות וגו'. ויש לדקדק דמביא זה לראיה למה שאמרו לא שתעקר יציאת מצרים וכו', ובשלמא הראיה הראשונה שהביאו מיעקב הוא שפיר, שביעקב בודאי הוא שלא נעקר שם יעקב, וכמו שפירש"י בד"ה לא שיעקר וכו', שהרי מצינו שקראו הקב"ה יעקב וכו', אבל ראיה זו מאל תזכרו וגו' ערבך ערבא צריך, ודלמא ג"כ הכוונה שלא יזכרו ראשונות וקדמוניות כלל. ונראה כיון דראשונות הם שעבוד מלכויות, על כרחך אין הפירוש שלא יזכרו כלל, שהרי ירמיה אמר [כ"ג, ט'] הנה ימים באים וגו' כי אם חי' אשר העלה ואשר הביא וגו' ומכל הארצות אשר הדחתים שם, והיינו קיבוץ גליות מכל המלכויות והוא עצמו זכירת שעבוד מלכויות, ואיך התנבא ישעיה [מ"ג, י"ח] שלא יזכרו, אלא על כרחך שפירוש שלא יהיו עיקר כמו גוג מגוג, ויהיה גוג מגוג עיקר יותר משעבוד מלכויות ושעבוד מלכויות יהיה יותר עיקר מזכירת יציאת מצרים, כי יציאת מצרים יהיה אז רק טפל לשעבוד מלכויות.

שם אברם הוא אברהם בתחלה וכו'. לא ידעתי על מה קאי ודבר זה מקרא הוא בדברי הימים א' א' [פסוק כ"ז], ומה ענינו להך דלעיל, והיכן הזכר לעיל שם אברם או אברהם, ומתחלה היה למסדר הש"ס להביא הך דבר קפרא ורבי אליעזר דבתי הכי ואח"כ להביא דבר זה, אבל להא דלעיל אין לו שייכות, ולעיל מיירי בעיקר וטפל ואברם איננו טפל לאברהם, כי הלא בשעה שקראו הקב"ה אברהם נעקר שם אברם לגמרי, ועובר כעשה או בלאו לכל מר כדאית ליה, וא"כ אדרבא אברם איננו אברהם. ועוד, מה הוצרך לזה קרא דדברי הימים שאברם הוא אברהם, ומקרא מלא הוא בתורה [בראשית י"ז, ה'], ואם לדרוש טעם השם הוה ליה למימר אברם מתחלה היה אב לארם ולבסוף שנקרא אברהם נעשה אב לכל העולם.

והנלע"ד שזה סיפיה דברייתא דלעיל הוא, וחכמים שהשיבו לבן זומא שלא תעקר יציאת מצרים וכו', והביאו ראיה מיעקב שלא נעקר שם יעקב ממקומו, הם סיימו דבריהם שאברם הוא אברהם, שאפילו אחר שקראו הקב"ה אברהם עדיין אברם הוא אברהם, שלא נעקר שם אברם ממנו, כי אברם נקרא על שם שהוא אב לארם, ואטו כשנעשה אב לכל העולם שוב אינו אב לארם הלא בכלל מאתים מנה, אלא שהוא טפל לאברהם. ובאו אח"כ בר קפרא ור' אליעזר לחלוק על זה, והם ט"ל כבן זומא דנעקר יציאת מצרים לגמרי, כי לא ילפינן מיעקב, דשאני יעקב דאהוריה קרא, אבל אברם דלא אהורי קרא אברם איננו אברהם, כי משעה שנקרא אברהם נעקר שם אברם לגמרי ועובר כעשה או בלאו. שוב ראיתי בתוספתא דמכילתין [היי"ב] כמו שכתבתי, דבתי דקאמרי לא שתעקר יציאת מצרים וכו', כיוצא בו ולא יקרא עוד שמך יעקב וגו', כיוצא בו אל תזכרו ראשונות וגו', כיוצא בו שרי אשתך וגו', כיוצא בו לא יקרא עוד שמך אברם וגו' בתחלה אב לארם וכו' ואע"פ שחזר וקרא אברהם אברם אינו לגנאי וכו', ע"ש. הרי מפורש כמו שכתבתי.

שם תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם וכו'. הרי"ף והרא"ש השמיטו כל זה ולא הביאו כלל, והדבר תמוה למה לא הביאו והלא הוא דבר הנוהג לידע לזהר שלא לקרוא לאברהם אברם, וגם הרמב"ם לא הזכיר דבר זה בחיבורו הגדול. וגם תימה על רבינו הגדול שלא הזכיר דין זה בסמ"ק שלו במנין המצוות, וכן כל מוני המצוות לא הזכירו מצוה זו כלל, ולפי מספרם שנשלם להם מנין תרי"ג בלי מצוה זו, א"כ ניתוספו שתי מצוות אחת עשה ואחת לא תעשה, ושום פוסק לא הזכיר איסור זה רק המג"א בסימן קנ"ו [ס"ק ב.]. וע"ש בהגהות גדול מרכבה. והבאר שבע בדרך ל' ע"ד כתב שמדלא מנאום מוני המצוות מכלל שהוא רק אסמכתא בעלמא, ודבריו דחוקים, ועוד אכתי מה יענה למה השמיטו הרי"ף והרא"ש איסור זה, ואטו איסור דרבנן אינם מעלין בחיבורם, ופשיטא שקשה על הרמב"ם שלא הזכירו בחיבורו הגדול, והמהרש"א בחי' אגדות נשאר בצ"ע בזה.

ולפמ"ש לעיל [בדבריו הקודם] דהך דבר קפרא ור' אליעזר במתחלת שנויה וסיפא דברייתא לעיל שאברם הוא אברהם חולקת על בר קפרא ור' אליעזר, ודבר זה עצמו הוא פלוגתא דבן זומא וחכמים. ומעתה נשית לב בפלוגתא דבן זומא ורבנן הלכה כדברי מי, וכבר הזכרתי

בעזרה שו"ת

ספר

מהר"ם שיק

על תרי"ג מצות

חלק ראשון

ביאור רחב על תרי"ג מצות בכלפול עצום
ובקיאות נפלא הפלא ופלא לאמתה של תורה

חברו הרב הגאון הקדוש רבן של ישראל המפורסם בתורתו וצדקתו

מרנא ורבנא רבינו משה שיק זצוק"ל

אב"ד דק"ק חוסט בעל המחבר שו"ת מהר"ם שיק

הובא לבית הדפוס ע"י תלמידו הרב המאה"ג מו"ה שמואל בראך נ"י

אב"ד בק"ק ניר מאדא והגליל יע"א

[נוסח שער הוצאה ראשונה]

ובראש כל מצוה חוספנו תוכן המצוה מספר

מצות השם

להג"ר ברוך ב"ר צבי הירש היילפרין זצ"ל

עם הגהות רבינו המחבר זצוק"ל

י"ל במהדורה חדשה ומפוארת

עם הערות והארות, מפתחות, והרבה חוספות ע"י

הוצאת ספרים מאירות

חשון תשע"ז לפ"ק • ברוקלין ניו יארק

אמנם לפי זה עמדה קושית המשנה למלך הנ"ל על החינוך, דסצירא ליה דגם צנדר על מצוה כגון מצוה או שצויה ככולל על מצוה כדאיתא בירושלמי חייל דליתי עשה ולידחי לא תעשה, והא דגלי קרא דכי ידור נדר לה' כגון סוכה ולולב דאינם שווין ככל אצל השווין ככל איכא למימר דדחיקדי, וצריך לומר דסצירא ליה כתירון המוס' ציצמות ה'

ע"א ד"ה ואכתי וכו' צמד תירון דווקא עשה דמזרע דגדול השלום דוחה ללאו ועשה אם אינם שווים ככל או ישנם בשאלה, אבל שאר עשה לא דחי לאו ועשה אפילו אם ישנו בשאלה, ולפי חד תירון צמוס' דווקא גילות הואיל (ומקיף) [ומקיף] אדם כל גופו צמער לכך דחי העשה של מזרע לאו דמער לא יצא על ראשו.

§ מצות השם §

לא (יג) מצות עשה לקדש יום השבת בדברים, שנאמר (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו":

קדשהו בדברים, בכניסתו בקידוש, וביציאתו בהבדלה. ומדברי סופרים שיקדש ויבדיל על היין. ואסור לטעום כלום קודם קידוש והבדלה. ועל ידי נביאים נצטוינו שתי מצוות, שהם עונג וכבוד, שנאמר (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד". כבוד הוא שירחיץ על כל פנים פניו ידיו ורגליו בחמין, ולבוש וכסות נקיה; עונג הוא שיתענג במאכל ומשקה. וחייב בשלש סעודות בשבת. וכל המרבה בהוצאות שבת, הרי זה משובח. תשמיש המטה הוא גם כן מעונג שבת. המענג שבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, ונותנין לו משאלות לבו, וניצול משעבוד מלכיות. גם מצוה לערוך. שלחנו במוצאי שבת, אף על פי שאינו צריך אלא לכזית, ללוות המלכה. וכתב הרמב"ן שנכלל בזה גם כן לזכור שבת בכל יום, לכן כשיזכיר ימות השבוע יאמר: אחד בשבת, שני בשבת, וכו'. גם בשאר ענינים כשיזדמן לו דבר טוב יזמנהו לשבת, ויאמר בפיו: זה לשבת. ונוהג בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות:

יבנהו ביהוה שיק
ל' שיקדש במקום
סעודה. ויבדיל על
סם יין שם ט
רביעית, ויטפה
כמלא לנגמיו ואסור
וכו':

מצוה לא

מצות עשה אליבא דכולי עלמא, להרמב"ם מצוה ל"א ולהרמב"ן מצוה כ"ט, והוא מצות עשה י"ג לרמב"ם, ולהרמב"ן מצות עשה י"ד.

א] מצות עשה לקדש את יום השבת בדברים כניסתו. ומבואר בלשון הרב המגיד פכ"ט משנת (דין א') דגם הבדלה הוא דאורייתא דמקרא (שמות ח, כ') לזכור ילפינן לקדש כניסתו וביציאתו, וכן כתב החינוך. ומצוה עשה זו היינו מדבר בדברים צפוי, שמור

מצות
הבדלה
תורת

(דברים ה, י"ב) בלב כמ"ט הרא"ם צמ' היראים אות ל"ו וזכור צפה שיאמר צפירוש קדושת השבת ומעלתו. ובתב המג"א צסימן רע"א (ס"ק א') וכן שאר אחרונים שם דמן המורה יולא ידי קידוש בתפילה שמזכיר שם קדושת שבת אלא דמדברנן צעינן

→ קידוש
בתפילה

קד. עיין אריכות בזה על דברי רבינו בשו"ת מהרי"ץ ח"ב סימן מ"ו.

דווקא קידוש על היין או על הפת, והבדלה על היין ושאר משקין, ובספר יד יוסף על הלכות שבת (רביד הזהב סימן רע"א אות א') וכן ראיתי כעת בספר מנחת חינוך (אות ה') להקשות מהא דאמרין פסחים קי"ז ע"כ אמר רב אחא בר יעקב שצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש שנאמר (דברים ט"ז, ג') למען תזכור את יום לאתך וכתב זכור את יום השבת והוא הלכה פסוקה, וא"כ איך יוצא ידי קידוש בתפלה הא בתפלה ליכא יציאת מצרים.

← ולענ"ד ליישב דהרי סוף פ"ק דברכות (י"ב ע"ב) יליף ר' אלעזר בן עזריה דמוכרין יציאת מצרים בזלילות ממה שדרש בן זומא, נראה שם דחכמים פליגי עלי', והרי"ף והרא"ש לא הביאו כלל הא דר' אלעזר, וכתב שם בצ"ח (ד"ה מזכירין) דנראה דס"ל דהלכה כחכמים דאינו מחויב להזכיר יציאת מצרים בזלילה מן התורה אלא מדרבנן, ואפילו לרמב"ם (הל' קר"ש פ"א דין ג') דפסק דמוכרין יציאת מצרים בזלילות צידד שם לומר דלאו מלמען מזכור יליף אלא מסברא, ועיין ברש"ש שם במתני' (ד"ה ארבי"ט) שהביא שם (הרבינו יונה) [הרא"ש ד'] דהזכרת יציאת מצרים הוא רק מדרבנן, וא"כ כיון דקידוש היינו בזלילה כניסחמו, וזלילה לא כתב למען מזכור, וא"כ הא דצריך להזכיר יציאת מצרים בזלילה הוא רק מדרבנן לדעת הרי"ף והרא"ש וסייעתי, וא"כ מיושב קושיא הנ"ל ושפיר כתבו דמן התורה יצאו בתפלה. פה

← אמנם אפילו לדעת הרמב"ם נ"ל ליישב דהרי אגן קיי"ל כר' יוחנן ברכות דף ד' ע"ב דאפילו

במעריב צריך להסמיך גאולה לתפלה משום דגאולה מאורחא הוי, אע"ג דאמר השכיבנו אמרינן שם דגאולה אריכתא הוי, וכיון דצריך להסמיך גאולה לתפלה ועדיין עסוקים באתו ענין, וקיי"ל (אה"ע סי' כ"ז ס"א) לענין גיטין וקידושין דעסוקין באתו ענין הוי כאלו אמר או בפירוש, וא"כ שפיר הוי כאלו הזכיר בתפלתו ג"כ יציאת מצרים, ושפיר כתבו האחרונים דיוצא בקידוש בתפלה. פה

ועל פי זה אחי שפיר מה דקשיא לי, וכן מצאחי במנחת חינוך, דלמה אין לנו מזכירין בהבדלה יציאת מצרים בפרט להרצ המגיד וסייעתי דהבדלה דאורייתא להרמב"ם, ולהנ"ל אחי שפיר דהבדלה עיקר בתפלה יוצא, שהרי כשהיו עניים אמרו חז"ל (ברכות ל"ג ע"א) שלא אמרו אלא בתפלה.

ולפי הנ"ל נראה לי לומר דלכתחלה צריך לכוון דווקא לציאת ידי קידוש דאורייתא בתפלתו, פה דהרי ציאת צירושלמי סוף פ"ק דברכות (ה"ו) וצתוספתא (פ"ב ה"א) והוצא בצ"ח שם (י"ג ע"א ד"ה ואמנם) דבכלל הזכרת יציאת מצרים ג"כ מכות בכורות וקריעת ים סוף עיי"ש בצ"ח, ולכן לנו מזכירין בציאת יציאת וצתומת ואמונה מכות בכורות וקריעת ים סוף, ואי לפינן מלמען מזכור מגזירה שיה זכור זכור דצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש, א"כ היה צריך ג"כ להזכיר מכות בכורות וקריעת ים סוף, ועל כרחק דסמכינן לכתחלה על התפלה פה. L

קה. דברי רבינו צ"ב דאולי זה מדין קידוש שצריך להזכיר אף אם בכל לילה היינו פטורין.

קו. וכן כתב הביאור הלכה ועוד אחרונים ליישב דעת המג"א ודעימ', וראה בשו"ת דברי ישראל או"ח סימן ע"ח שהאר"ך בדברי רבינו ומתיר בזה קושית היד יוסף סימן רע"א על קידוש בליל יו"כ היאך אנו יוצאין וצריך לכוון בתפלה דאילו חזי היד יוסף דברי רבינו לא הוי קשיא ליה והוסיף דגם אנו זוכרים בתפלת ערבית ליו"כ זכר ליציאת מצרים עיי"ש.

קז. וזה דלא כדברי רבו החת"ס בהגהות לשו"ע ובשבתות דעלמא לא יכוין לצאת בתפלה כדי שיצא ידי חובת קידוש

הזכיר יציאת מצרים בתפלה

כחוק לצאת ידי קידוש בתפלה

דאורייתא מן המוכרח במקום סעודה על הכוס וכתיקון חז"ל כן נראה לפענ"ד, וכן העלה בשו"ת או"ח סימן כ"א, וכן כתב בספר ויגד יעקב ח"ב מצותיך שעשועי מצוה ל"א שפלא על רבינו המהר"ם שיק שאישתמיטתיה דברי רבו החת"ס מה שכתב בהגהות שו"ע וכן הקשה בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן נ"ד. וע"ע בסוף שו"ת חלק או"ח מחתן רבינו (בעל השאלת יעקב) מש"כ בזה.

קה. עיין מה שהאר"ך בדברי רבינו בענין לצאת בתפלה ובמה שכתב דצריך בקידוש גם לכוון לקריעת ים סוף ומכת בכורות ולכן צריך לצאת בתפלה בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן נ"ד.

Sofis, Moses, 1762-1839

17

ספר

שאלות ותשובות

חתם סופר

למנצח ורבנא גדול מרבני שני
רבי משה כהנא רבי שמואל סופר זצלה"ה
אב"ד ור"ם בק"ק פרשבורג ומחוז

אורה חיים

הודפס לראשונה כפרעסבורג
בשנת ע"ט סופר מה"ד לפ"ק (תרמ"ו)

תורה כס"ד יתא לאור עולם כרום יופי והדר
בהטעה מחודשת, הערות וצינוים מספרו רבותינו ראשונים ואחרונים,
ובתוספת מפתחות וזכור הוספות והשלמות ועוד כמה מעלות טובות
כאשר עיני הקורא החזינה מישרים

ע"י המשתדל
ע"ה דניאל בוטמן ס"ט
בעדה"ק וירושלים תובב"א
שנת תשע"א לפ"ק
בסיוע מכן המאו"ד להוצאת ספרים
שע"י ישיבת "אורות התשובה" וירושלים ת"ו

שמוסיף והולך, מ"מ מדרבנן תיקנו עכ"פ קדושא רבא לתוספת קדושת היום. ויש מאנשי מעשה מדקדקים לברך על הכוס גם בסעודה ג' משום תוספת קדושה. ונהי דלא חייבתו תורה בכל אלו, מ"מ מי שלא קידש בלילה ומקדש ביום איננו רק תשלומין כי על שינוי קדושה הנכנסת עתה ג"כ מברך.

כל זה בקדושת היום, משא"כ בהבדלה דלא שייך אלא כרגע פרידת שבת מהחול, ועל אותה רגע מברך ושוב כל ימי החול שוים. ואם מבדיל אח"כ אינו כמו פורע חובו שהרי חייב לברך בזמנו ואיננו אלא תשלומין. ע"כ בהזיד ולא הבדיל אין לו תשלומין. וממילא לק"מ מפרק ע"פ, דבעל האיבעיא היה מסופק אי אפילו יש תשלומין לקידוש, משום דלא עלה על דעתו שיהיה תוספת קדושה ותיוב היום בעצמו, ועיקורו זכור בכניסתו, והיה מסופק אי עבר זמנו אם יש לו תשלומין. ופשוט מהבדלה דלכל הפחות לא גרע מהבדלה. אבל לבתר דמייתי כרייתא דכבוד יום עדיף, עד דמסיק דמי שאין לו אלא כוס א' היה ראוי להניח ליום לקדש עליו אלא חביבה מצוה בשעתה. ונ"ל קצת כעין מ"ש רדב"ז בתשו' (ה"ד סי' אלף פו) ות"צ (סי' קו) דלזרוזי עדיף מלעשות מצוה מן המוכחר. וה"נ אע"ג דכבוד יום עדיף, מ"מ חביבה מצוה בשעתה לקדש בלילה ולזרוזי עדיף. מ"מ לפי המסקנא אין הקידוש ביום רק תשלומים, אלא חובת עצמו ואפילו הזיד חייב.

ואפשר דר"ע גאון נמי לא פליג אלא בקידוש על היין ובמקום סעודה, כיון שמתפלל א"כ הרי מקדש ביום ובלילה, וקידוש על היין ובמקום סעודה אסמכתא דרבנן ולא תיקנו אלא בכניסתו והשאר לתשלומין. ומ"מ כבר כתבתי אני במקום אחר' כיון שתיקנו חז"ל קידוש על היין במקום סעודה, א"כ כל מי שיודע שיש לו יין וסעודה, מכויץ עצמו שלא לצאת ידי חובתו בתפלה, וכשמכוין שלא לצאת לכ"ע אינו יוצא ידי חובת מצוה, ושוב הוה קידוש על היין דאורייתא. ואין כאן מקומו.

ודאתאן עלה מ"ש בש"ע יו"ד (שם) דאונן מבדיל ביום א', אינו כמ"ש ט"ז סי' שצ"ו (סק"ב) דהבדלה ביום א' חובת היום הוא דלית', אבל נ"ל שהר"ב הכריע, והנה [דעת] הר"מ מר"ב (הל' שמחות סי' קג) דקטן שהגריל אחר ז' חייב להתאבל דאין דיתוי אצל מצות, והרא"ש (מ"ק פ"ג סי' צו) דחה כיון דגברא לאו בר חיובא הוא לא שייך תשלומין. פי' הר"מ מר"ב מביא רא"י מכסהו הרוח ונתגלה (סוכה לג, א) דאין דיתוי אצל המצות וחייב לכסות, וה"נ אין דיתוי. וזה דחה הרא"ש בשלמא כסהו היה גברא חייב לכסות והדס להתכסות, אך קדם הרוח וכסהו אין מצוה זו נדחית ממנו, ולכשיהיה שוב ראוי כגון חזר ונתגלה, חוזר חיובו למקומו וחייב לכסות. משא"כ קטן שלא היה עליו חיוב מעולם, מאי דיתוי שייך, וכי נדחה מצותו ממנו שנאמר אין דיתוי ע"כ פטור. והו סברת הרא"ש והיא נכונה מאוד ומקובלת ובשגם הלכה כדברי המקיל באבל ע"כ פסקין כוותיה.

ואמנם לולי דפליגי הר"מ והרא"ש שנית באונן במ"ש כמבואר בהרא"ש בברכות ר"פ מי שמתו (סי' ב), דס"ל להרא"ש דפטור להבדיל ביום א', לולי כן היינו אומרים דסברת הר"מ נכונה, דהרי האונן בר חיובא הוא, אלא שנדחה ממצותו הואיל ועוסק במצות המת פטור ממצוה אחרת', ואינו אלא דתוי בעלמא שהוא ראוי להבדיל והזמן ראוי שנבדיל בו, אלא שסכסחו הרוח, ר"ל שנפטור ע"י טרדתו במצוה אחרת, א"כ י"ל אין דיתוי אצל מצוה ולכשיחזור ויתגלה חייב לכסות. ה"נ כנפטר מטרדת מצותו ישולם חובו. אלא דמ"מ פליג הרא"ש. וצ"ל דס"ל עכ"פ אינו דומה לחזר ונתגלה שאין הכיסוי תשלומין אלא חיוב בפ"ע, משא"כ הכא בהבדלה מתורת תשלומין אתינן עלה, לא שייך תשלומין.

ידוה איך שיהיה מי שפסק בקמייתא כהרא"ש ובביתרייתא כהר"מ אין כאן סתירה. והשתא כיון דלהרמב"ם הבדלה דאורייתא כמו קידוש ופיטור האונן אינו אלא מדרבנן, ויש סוברים שאם ירצה להחמיר על עצמו רשאי עט"ז

ז. ראה לעיל סי' פו (הראשון) ד"ה וליישב, ולהתן סי' בא. יו"ד רע"א סי' רנ"ג בב"ו סק"ה שגם כתב כן. ועי' שו"ת דברי מרדכי סי' ה בארוכה ובמשנ"ב סי' רע"א סק"ב.

ה. האי מילתא תליא בדברי רש"י ותוס' בשם רז"ל שכתבתי ב"ב ד"ה יאיש מברך, אם אונן רטאי להחמיר על עצמו ולברך ע"ש. וראה רא"ש שגם שאם מברך ה"ה הריב"ם. ועי' שו"ת מהרש"ל סי' ע' שו"ת דברי מלכאל ח"א סי' כב אות ג' ובארוכה בא"ת ב"ב סי' ע"ד כל הפטור יכו', ועי' שו"ת חב"צ סי' א' דאונן חשיב אינו עולה ליבום. ועי' שו"ת שאילת יעקב ח"א סי' פו ובארוכה בשו"ת ס"ק ו' מערכת אגנות איתות ג', י' ב"ב, ה' דה' ובפאה"ש שם איתות ג'.

זהו
נאו
דע.
בר.
לכה
גבר
מ"ש

א"א
טו
ב"ס
כל
זעם
אונן
הלה
ולא
דאי
ע"א

דוש
גדכי
זהם.
שמא
ט"ז
ומין
הלה
קדש

היום
ימי
עבאר
הדלה
טלמא
מ"מ
עדיף
וספת
ל מה

האין
סק"א.

בעזרת

ספר

מ"ל מלאכות

חלק שלישי

הלכות מבוארים, על שאר הלכות שבת
נאמרים, אוהב ד' שערי ציון בשערים, אשר
הלכותיה תלויות כהררים, מדברי ש"ס
ראשונים ואחרונים, ועד השולחן ערוך ונושאי
כליו מחוברים, ואתו עמו דעת גדולי האחרונים,
בהלכתא רבתא לשבתא

בעזרת השו"ת החונן לארם דעת

חיים קלמן גוטמאן

ברוקלין נוא יארק יצ"ו

בנת הש"ס לפ"ק

ודין ערבות לא שייך לגבי נשים (כדמשמע גר"ש
גרנות פ"ו) עכ"ד. וכפי הנראה ס"ל להאמרי
ישר דגם אמירת 'שבתא טבא' חשיבי כדברי
זכירת שבת וקידוש ושפיר יוצאים בזה ידי
חובתם מן התורה אף לפי דברי הרמב"ם הנ"ל.

זמן קידוש קודם כניסת שבת

(ג) והנה הרמב"ם (סס הל' י"א) כתב וז"ל, יש
לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת
מבעוד יום אע"פ שלא נכנסה השבת וכו',
שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו
ויציאתו בין קודם לשעה זו במעט נדהיינו
מפלג המנחה ואילך (עי' פרמ"ג סי' רע"א מש"י
סק"א, מנ"ח מלוה ל"א אות ט'), עכ"ל. ומבואר
בדבריו דיכולים לקדש גם מעט קודם כניסת
היום, וכבר העירו על זה בפרי מגדים ובמנחת
חינוך (סס), דהלא הרמב"ם ס"ל דליכא מצות
תוספות שבת מדאורייתא (עי' דגרוני פ"ה מהל'
שנת ה"ג, ומגיד משנה הל' שמיח עשור פ"א ה"ו),
וא"כ האיך כתב הרמב"ם דיכולים לקיים מצות
קידוש מעט קודם כניסת השבת. וכתבו ליישב
דהרמב"ם סובר דאדרבה כך צוותה התורה
וכך מצוותה שיום השבת יהיה נזכר לפני
כניסתה מעט. ועי' בדברינו (מאמר מלוה לריכות
כוונה בקידוש אות ג') שהארכנו לבאר עפ"י דברי
החתם סופר (נריס סי' רע"א) שביאר ענין מצוה
זו דקידוש היום בכניסתו, דכיון דמצות שביתת
שבת הוא בשב ואל תעשה ואין בה שום מצוה
בקום ועשה, אם אינו זוכרהו בדברים בכניסתו
אינו ניכר שהוא שובת לשם מצוה לשם שבת
בראשית, וכדי שכל יום השבת אף רגע
הראשונה יהא ניכר שהשביתה הוי רק לזכר
למעשה בראשית, כך מצוותה לכתחלה לקדש
מעט קודם כניסתה.

תשלומין כל יום השבת, דאע"ג דזכור/
בכניסתו משמע, מ"מ כיון דהקדושה מוספת
והולכת, וכבוד היום עדיף מכבוד לילה,
ובאמת היה ראוי לקדש גם ביום על תוספת
קדושתה, ונהי דאם קידש בכניסתו סגי לכל מה
שמוסיף והולך, מ"מ מדרבנן תיקנו עכ"פ
קידושא רבא ביום לתוספות קדושת היום וכו',
ונהי דהתורה לא חייבתו בכל אלו, מכל מקום
מי שלא קידש בלילה ומקדש ביום איננו רק
תשלומין, כי על שינוי קדושה הנכנסת עתה
ג"כ מברך וכו'. וכתב עוד יותר, דבאמת לפי
מה שמביא הגמ' הברייתא דכבוד יום עדיף
היה ראוי לומר דמי שאין לו אלא כוס אחד
ניחו ליום לקדש עליו, אלא דמוסיק הגמ'
דחביבה מצוה בשעתה, וציין לזה מה שכתב
הרדב"ז בתשובה (מ"ד סי' אלף פ"ו) וחכם צבי
(סי' ק"ו) דלזרזי עדיף מלעשות מצוה מן
המובחר, וה"נ אף על גב דכבוד יום עדיף,
מ"מ חביבה מצוה בשעתה לקדש בלילה
ולזרזי עדיף, וסיים שם החתם סופר דלפי זה
אין הקידוש ביום רק תשלומין, אלא חובת
עצמו, ואפילו הזיד חייב עי"ש בדבריו.

עב"פ הרי מבואר מדברי החתם סופר דמצות
קידוש וזכירת יום השבת צוותה
התורה לקדש את השבת על קדושה הנכנסת
כל יום השבת, וממילא אתי שפיר דברי
הרמב"ם הנ"ל אף לפי מה דסובר דתוספות
שבת אינה מן התורה וא"כ עדיין אין קדושת
שבת עליו, מכל מקום כך מצוותו דמצות
קידוש מן התורה לכתחילה, לקדשו מעט קודם
כניסתה על קדושת כל יום השבת הנכנסת.

הזכרת יציאת מצרים בקידוש

7 (ד) **איתא** בגמרא (פסחים דף ק"ו): אמר רב אחא
בר יעקב וצריך שיוזכר יציאת
מצרים בקידוש היום, וילפי ליה מגזירה שוה,

כתיב הכא (נריס טו, ג
צאתך מארץ מצרים, וז
זכור את יום השבת לי
דקידוש יתחלה למקדו
מצרים. ובפשטות משו
התורה, דחייב להזכיר
וכמו שהעיר על זה בו
דאין חולק על מימרא
התורה, ובלא הזכיר יצי
כיון דנלמד מגזירה שו
כגופי תורה אפילו לעני
דכמה גופי תורה נלמד
והרא"ש הביאו מימרה
הביאו במפורש סמך ע
הקידוש שמוזכר שם

ולפי"ז הקשה שם הכ
בזה בבה"ל (כ
סתמו הפוסקים המג"א
קידוש מן התורה בתנ
התפלה אינו מזכיר יצי
לצאת בהם קידוש מן
שחל להיות בשבת דא
טוב ומזכירין שבת ויז
התורה אבל בכל שבתו
ע"ש]. וכתב דלכאורה:
הטו"ד (קוס"י רע"א ס'
דמן התורה אינו יוצ
באמת מהאי טעמא נ
מצרים בתפלה, וסייו
דמקום הניחו לו בעזו
בזה האחו

אולם הביאור הלכה
דיש לומר ד
דהיה רק מדרבנן והג'
בעלמא, או י"ל דיוצא
יציאת מצרים סמוך לו

כתוב הכא (דנריס טו, ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתוב התם (שמות כ, ט) זכור את יום השבת לקדשו, וכן הוא נוסחא דקידוש 'תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים'. ובפשטות משמע' דהילפותא הוא מן התורה, דחייב להזכיר יציאת מצרים בקידוש, וכמו שהעיר על זה במנחת חינוך (מלוה ל"א) דאין חולק על מימרא זו ופשוט דהוא מן התורה, ובלא הזכיר יציאת מצרים לא יצא כלל כיון דנלמד מגזירה שוה, וגזירה שוה הרי הן כגופי תורה אפילו לענין עונש כמבואר בש"ס דכמה גופי תורה נלמד בגזירה שוה, והר"ף והרא"ש הביאו מימרא זו, והרמב"ם שלא הביאו במפורש סמך עצמו כמה שמביא נוסח הקידוש שמוזכר שם יציאת מצרים עיי"ש.

ולפי"ז הקשה שם המנחת חינוך, וכן האריך בזה בבה"ל (סי' רע"א ד"ה מ"ד) דהאיך סתמו הפוסקים המג"א ועוד דיוצאין ידי חובת קידוש מן התורה בתפלת שבת, הלא בנוסח התפלה אינו מזכיר יציאת מצרים, ואיך יכולים לצאת בהם קידוש מן התורה, נובשלמא כיו"ט שחל להיות בשבת דאנו מתפללין תפלת יום טוב ומזכירין שבת ויציאת מצרים יוצאים מן התורה אבל בכל שבתות השנה האיך יוצאים, ע"ש. וכתב דלכאורה צדקו מאוד לפי זה דברי הטו"ז (פוס"י רע"א ס"ק י"ט) דמוכח מדבריו דמן התורה אינו יוצא בתפלה, וי"ל דהוא באמת מהאי טעמא כיון דלא הזכיר יציאת מצרים בתפלה, וסיים במנחת חינוך שם, דמקום הניחו לו בעזרת השי"ת ולא הרגישו בזה האחרונים ע"ש.

אולם הביאור הלכה מצדד שם ליישב קצת, דיש לומר דאלו הפוסקים סוברים דהוה רק מדרבנן והגזירה שוה הוא אסמכתא בעלמא, או י"ל דיוצא מן התורה כמה שהזכיר יציאת מצרים סמוך לתפלה אצל ברכת קריאת

שמע ואין צריך שיזכיר יציאת מצרים בגוף הברכה שמקדש, ואף שמפסיק בג' ברכות ראשונות, יש לומר דכיון שמזכיר פסוק ושמרו בני ישראל את השבת וגו' תיכף להשכיבנו שהוא גאולה אריכתא די בזה מן התורה שיש בה שבחו של היום שבת, וסיים דבריו דכל זה ליישב דברי המג"א מפני חומר הקושיא, אבל לדינא מ"מ צריך עיון דאולי כוונת הגמ' שיזכיר יציאת מצרים בתוך הקידוש וכו', עיי"ש דבריו באריכות.

L

לצאת דוקא בתפלה

→ **ז** (ה) וראיתי דבר חדש בספר מהר"ם שיק על המצוות (מלוה ל"א) שכתב בתוך דבריו ג"כ ביישוב קושיא הנ"ל כעין דברי הבה"ל, ותוכן דבריו, דכיון דצריך להסמיק גאולה לתפלה ועדיין עסוקים באותו ענין, הוי כאילו אמרם אז בפירוש, משום הכי חשיבי כאלו הזכיר יציאת מצרים בתפלתו ויוצא מן התורה ידי חובת קידוש בתפלה. ועפי"ז כתב המהר"ם שיק דאדרבה לכתחילה יכוון כל אדם לצאת ידי חובת קידוש מדאורייתא בתפלתו (לא על הכוס), דהא איתא בירושלמי (סוף"ק דנריכות) דבכלל הזכרת יציאת מצרים הוא שיכלול לומר מכת בכורות וקריעת ים סוף, א"כ עדיף יותר לכוון לצאת ידי קידוש בתפלה דאו הרי מזכיר כולן, יציאת מצרים ומכת בכורות וקריעת ים סוף, משא"כ בהזכרת יציאת מצרים שעל הכוס אינו מזכיר רק יציאת מצרים לבד עכתו"ד.

ודבריו בזה הם חידוש גדול שמסיק שיכוון לכתחלה לצאת ידי חובת קידוש דאורייתא בתפלה דייקא, דהלא רבו מרן החת"ס בתשובותיו (או"ח סי' י"ז; שאומו מסופס הוא ערוכה לנכוד תלמידו המהר"ם שיק) כתב להיפוך מזה, דז"ל שם, כבר כתבתי במקום אחר, כיון שתיקנו חכמ"ל קידוש על היין ובמקום סעודה,

א"כ כל מי שיודע שיש לו יין וסעודה מכוין עצמו שלא לצאת ידי חובתו בתפלה, וכשמכוין שלא לצאת לכולי עלמא אינו יוצא ידי חובת המצוה, ושוב הוי קידוש על היין דאורייתא עכ"ל. וכן חזר משנתו בזה להלן (נסי' כ"א) וז"ל, כבר כתבתי במקום אחר דבתפילה הוה כמכוונים להריא שלא לצאת ידי חובתו כדי שיהיה קידוש במקום סעודה על היין

דאורייתא, וכאילו לב חכמים מתנים על זה, עכ"ל (ועי' דגבריו מאמר מלות נריכות כוונה בקידוש אוח' מה שהארכנו בדגבריו). ולפלא שתלמידו מרן המהר"ם שיק לא הזכיר כלל דברי רבו, וכתב דאדרבה לכתחלה יכוון לצאת מדאורייתא דוקא בתפילה, וצ"ע. שוב ראיתי בספר משנת יעקב (להגאון מקאפיס וז"ל; ח"ג הוספות לח"צ סי' כע"א) שהעיר בזה על מרן המהר"ם שיק ע"ש.

L

נשים במצוה

(6) איפסקא הלכתא בי דנשים

מדאורייתא אע"פ שהוא גרמא, משום דאיתקש זו הואיל ואיתנהו בשמירה המגן אברהם (סק"ג) דפ להוציא את האשה ב שהאשה חייבת בקידוש אלא דרבנן וכו', והוי ג מחויב בדבר שאינו מ והאליה רבה (סס סק"ג) האשה כבר התפללה תנ שוב יכול הקטן להוציא כיון דמן התורה כבר יצ קידוש כמה שהזכירה ומצות קידוש על הכוס יכול הקטן

מצות צריי

אבל בספר תוספת שנ דברי האליה רבד האשה לצאת ידי חוב התפלה כיון שבדעתה על הכוס בביתה, ומצות יצאה בקידוש שבתפלה התוספת שבת דהיינו סתם דבריו וכתב דקטן האשה, ולא חילק בין :